

מי ליאה?

הקשר בין מישפט-דמיאניוק והמאבק על הגירת-היהודים, כי האמר היה גם האיש שהביא לארץ כמה מן המיסמכים החשובים ביותר שסיפק הקג"ב למישפט של האוקראיני.

ארמנד, שכל הקאריירה הכלכלית הארוכה שלו היתה בנוייה על קשריו ההדוקים עם השילטון הקומוניסטי, מימי לנין והלאה, היה אחד המיליונרים שמצאו השנה כבוד וכבודים בישראל. המיסד הישראלי חיזר אחרי כל מיליונר יהודי, יהיה אשר יהיה גם יורד, נושר או עריק ממש.

בסך-הכל לא הוסיפה העלייה מברית-המועצות הרבה נחת לישראל בתשמ"ח. השערים נפתחו, "אסיר-ציון" שוחררו, הרדיפות נפסקו, אלפים רבים עלו לרכבות ולמטוסים ויצאו — אך רק מעטים, מעטים מאוד, הגיעו לארץ-ישראל, הרוב העצום, קרוב ל-90%, המשיכו לארצות-הברית ולארצות מערביות אחרות. מול כישלון מחפיר זה של הצינות עמדה ממשלת-ישראל חסרת עצמה.

הפיתרון היחירי שעלה על דעתה היה בתחום "הצינות האכזריות": למנוע בכוח מן היוצאים לנשור. הממשלה החליטה רשמית להיעזר באחד ממישטרי-הריכוז הנלווים, מישטרו של ניקולאי צ'אצ'נסקי ברומניה, כדי להעביר את היהודים בכוח ממוסקויה, דרך בוקרשט, לישראל. בינתיים כבר נפתחה דרך אלטרנטיבית, באמצעות קפריסין, להשגת אותה המטרה עצמה.

מכיוון שרוב היהודים המבקשים לצאת מברית-המועצות, עושים זאת כדי להימלט ממישטר אידיאולוגי כפייתי אל ארץ חופשית ופולורליסטית, יתכן מאוד כי אמצעי-הכפייה ישיגו את ההיפך. באווירת הגלאטנוסט' של מיכאל גורבאצ'וב, עשויה ברית-המועצות להיראות להם חופשית יותר מאשר מדינה ציונית, הכופה את רצונה בכוח.

השתיקה הרועמת

בין המיליונרים שזכו בארץ בקבלת-פנים חמה, היה יורד ישראלי בשם ברוך ברום רפפורט, שעמד במרכז של פרשה מזרחית.

בשנה רגילה היתה פרשה זו יכולה להתחרות עם פרשת-הנשק

אילוסטרציה: יורד ישראלי בשם ברוך ברום רפפורט, שעמד במרכז של פרשה מזרחית.

הילדה הבראזילית ואבי מאמצה. האיראנית, שנתנה לתשמ"ו את איש-השנה שלה, עמירם ניר. אולם פרשת רפפורט לא עלתה לכותרות. היה זה כאילו עשו כל המפלגות וכל כלי-התיקשורת יד אחת, כדי להשתיק אותה עד כמה שאפשר. וכך אומנם היה.

בשעה שהאמריקאים חקרו את מעשיו של אד מייז, שר-המישפטים רדוף-השערוריות, הם נתקלו גם בפרשה זו. הסתבר כי חברת-יענק אמריקאית רצתה להניח צינור-נפט מעיראק לנמל-עקבה, במיצומה של המילחמה שהגיעה השנה לסיומה. התוכנית נתקלה בבעייה: איש לא היה מוכן לבטח את התוכנית, מחשש שישראל תתנכל לצינור שיהיה מונח בקירבת גבולה. היוזמים היו צריכים להביא ערובה ישראלית מתאימה, לא רק מילולית אלא גם כספית. לשם כך היה צורך להשיג את הסכמת הממשלה, שבראשה עמד אז שיימעון פרס. לפי המיסמכים, עלה החשד כי רפפורט הבטיח לפרס שוחד-יענק, בצורת תשלום סמוי למיפלגת-העבודה. שתיקת הליכוד מול גילוי זה עוררה את החשד שגם לו הובטח חלק בכסף זה. משמע: שתי המפלגות הגדולות עשו יד אחת כדי לתרגם אקט מדיני של ממשלת-ישראל לשפת המיליונרים, שיוזמו בחשאי לקופות המיפלגות. פרשה עסיסית זו נדחתה בישראל כלאחר יד. איש לא היה מעוניין להעלותה. היא מתה מוות לאיטיביעי. איש מן המעורבים בה לא הפך לאיש-השנה.

בלי זיקוקין די-נור

בישלון הגדול ביותר של תשמ"ח היה אמור להיות ההישג הגדול ביותר שלה. תשמ"ח היתה שנת ה-40 למדינת-ישראל, שקמה כסערת-הקרבות של תש"ח. לכבוד המיספר העגול הזה תוכנן שלל של אירועים, שהיו צריכים להאיר את השנה כולה כמו זיקוקין די-נור. זה היה צריך להרים את המוראל, להשרות על השנה אווירה של

ה-53, שלקה בניווון-שרירים עד שלא היה מסוגל עוד להזיז איבר מגופו מלבד עיניו, מת לבסוף מוות טיביעי.

האוקראיני המכהן

טראגדיות אלה ואחרות עלו השנה, ריתקו את תשומת-הלב במשך כמה ימים, סיפקו כותרות לאמצעי-התיקשורת ונשכחו. הם לא יכלו לספק לתשמ"ח את איש-השנה שלה. אירוע שריתק את תשומת-הלב במשך שבועות וחודשים, עד שמילא את חייכם של חלק מן האזרחים, נגע אף הוא למוות. אך לא למוותם של יחידים בשנה זו, אלא למוותם של רבבות לפני 45 שנים.

הטלוויזיה שידרה בשידור חי, יום אחרי יום, את מישפטו של ג'ון איוואן דמיאניוק, אוקראיני שהואשם בכך שהיה כימי-השואה. איוואן האיום, איש-ס"ס אכזרי במיוחד במתנה-ההשמדה טרבלינקה.

מי שקיווה כי מישפט זה יהיה מעין מהדורה שנייה של מישפט אדולף אייכמן, מכשיר חינוכי אשר יזכיר את אימי השואה לדרור חדש של ישראלים ובני כל העמים, התאכזב. המישפט עבר במהרה לפסים אחרים לגמרי: ויכוח על זיהוי האיש ועל אמיתותם של מיסמכים. מכיוון שמיסמכים אלה סופקו על-ידי הקג"ב הסובייטי, נוצר מצב כמעט גרוססקי: נציגי-המדינה במישפט, יונה בלטמן ומיכאל שקד, הגנו בלהט על האבהת-אמת של הקג"ב, בעוד שהסניגור, יורם שפטיל, הטיל בה רופי. במשך שבועות ארוכים נמשכה ההתנצחות, כאשר עדים מלומדים מרחבי העולם העידו על טיבם של מהדקי-נייה, על הרכב הדיו ועל שיטות של זיהוי-צלמים. ובלב כל המהומה המישפטית ישב האוקראיני המנושם, מבין-ולא-מכין, כאילו אין זה נוגע לו. לפעמים אף פיהק מרוב שיעמום.

כאשר דן בית-הדין מישפט את דמיאניוק למוות, לא שכך הוויכוח. הטלוויזיה הפכה למעשה את הציבור כולו לחבר-מושבעים, והקרעת השופטים לא סיפקה רבים. התנהגותו של השופט דב לויין, שהתנפל באופן קבוע על הסניגור הישראלי, לא הוסיפה לערכו החינוכי של המישפט.

בתום תשמ"ח המתין דמיאניוק לעירעורו, אשר יספק בוודאי אירועים לשנה הבאה. איש מן המעורבים במישפט לא יכול היה להיות איש-השנה של תשמ"ח.

ציננות אכזריות

ב עוד שבבית-המישפט התנהל, לעיני המצלמות, הוויכוח על מהימנות הקג"ב, נמשך המאבק על הגירת יהודים מברית-המועצות. המדינה שהגנה על הקג"ב בבית-המישפט, לחמה בו ברחבי העולם. באחד משיאי המאבק באה לארץ לוחמת-העלייה אידה נודל, שהפכה בשנים האחרונות גיבורה בעיני רבים בעולם ובארץ.

כפסטיבל קבלת-הפנים לאשה זו בלט המיליונר היהודי ארמנד האמר, שהביא אותה ארצה כמטוסו הפרטי. זה היה

האינטיפאדה הטילה את צילה על כל אירועי תשמ"ח בישראל. אבל ישראל ניסתה לחיות את חייה, כאילו לא היתה האינטיפאדה. חלק גדול של הציבור עשה את הכל כדי לדחוק את המתרחש מתודעתו.

היה זה תהליך פסיכולוגי מעניין, שראוי לו לשמש נושא למחקרים מלומדים.

המאורעות סערו במרחק של כמה עשרות קילומטרים, ולעיתים במרחק של כמה קילומטרים בלבד, מביתו של אזרח ישראלי. אולם אותו אזרח התנהג כאילו אינן קיימות, כאילו הן מתרחשות על כוכב אחר.

הידיעות על האינטיפאדה — הרוגים, הפצועים, פיצוץ בתים, נזקים כלכליים, חריגים — מילאו לא אחת את מרבית הזמן של מהדורות-החדשות בטלוויזיה ובכרית, את מרבית השטח בעמוד הראשון של העיתון היומי. אך בנפשו של האזרח והקורא פעל מכניזם שאיפשר לו להתעלם מהן.

מנגנון-ההרחקה הלאומי פעל בקדחתנות. מעולם לא היו המיסעדות בארץ כלי-כך. מפוצצות, מעולם לא הצטופף הציבור בכל מקומות הביילויים והתענוגות, כמו בשנה זו.

בשטח התרבותי — והתרבותי-כביכול — התפתחה בארץ פעילות מטורפת. פסטיבל רדף פסטיבל, עד כי לא ניתן למתוח גבול בין אחד למישנהו. אמנים מפורסמים ופחות-מפורסמים מכל העולם נחתו בישראל בקצב מסחרר.

גם מחוץ לפסטיבלים, התנהלו החיים כרגיל. לגבי הישראלי מן המניין, שאינו פוליטיקאי ואינו גנרל, היתה האינטיפאדה אירוע חיצוני, שלא פלש לביתו ולחיו, אלא אם כן נאלץ להתייצב לשרות-מילואים, להצטייד באלה ולצאת לשטחים הכבושים.

הקרב על התינוקת

היו לתשמ"ח, כמו לכל שנה, אירועים אופייניים משלה, גיבורים משלה, דמויות טראגיות וקומיות.

אחת מגיבורות השנה היתה ילדה קטנה מבראזיל, ברונה קארוליין. היא נחטפה כתינוקת, נמכרה לזוג הישראלי יעקוב ושימחה תורג'מן, וגדלה בארץ. אולם ממשלת ברזיל וצוות של הטלוויזיה הבריטית גילו את עקבותיה בארץ, והוריה הטיביעיים, רוסלירדה קונסאלס ואמריקו ואסקוני סאלס, באו לארץ כדי לקחתה אליהם.

הארץ כולה עקבה כנשימה עצורה אחרי מאבקי-האיתנים בין שני זוגות-ההורים, שלחמו על ילדה קטנה ואהובה. לבסוף, כאשר הוחזרה הילדה לבראזיל, הילכו רבים דמעות.

תינוקת אחרת שגורלה עורר השתתפות כללית היתה יעל שפר. היא נולדה כשהיא לוקה במחלה תורשתית קטלנית, מחלת טיזוקט. אמה, טלילה שפר, פנתה לבית-המישפט בדרישה שלא להחזיקה בחיים. בית-המישפט דחה את הדרישה להמתת-חסד.

איש אחר שעורר את השאלה האנושית-המוסרית של המתת-חסד היה ג'רעון נקאשו, שתבע להעניק לו חסד זה. האיש בן

הנידון למוות: ג'ון איוואן דמיאניוק מבישפט על ספסל-הואשמים במישפט על חיי